

DE IMPACT VAN ARMOEDE OP LEREN EN LEERKANSSEN

“Als je hoofd vol zit met zorgen, is er weinig ruimte voor iets anders”

INES MINTEN

Eén op de zeven kinderen in Vlaanderen groeit op in armoede. Die cijfers zijn meer dan een statistiek. Ze zijn een dagelijkse realiteit voor velen en hebben doorgaans levenslang impact op leer- en levenskansen. Een bewust beleid op scholen kan daarin een groot verschil maken.

“Ken je het boek *Schaarste?* Daarin hebben de auteurs het over een onderzoek bij luchtverkeersleiders. Ze hebben een stressvolle job: voortdurend moeten ze ervoor zorgen dat vliegtuigen niet tegen elkaar botsen. In die setting hebben de onderzoekers hun vragen gesteld over opvoeding. De antwoorden waren kort, want er was geen ruimte in hun hoofd om die dingen er ook nog bij te nemen. De auteurs vergelijken die situatie met armoede. Als je hoofd vol zit met zorgen, blijft er weinig ruimte over voor iets anders.” Aan het woord is Nele Buyl van de vzw Mensen voor Mensen uit Aalst, een organisatie waar mensen in armoede het woord nemen. De vzw maakt deel uit van het Netwerk tegen Armoede. Mee aan tafel zitten ervaringsdeskundigen Nikki en Sonia. Samen met Nele ondersteunen ze scholen die een armoedebelief willen uitstippelen.

“Een kind dat opgroeit met zorgen, neemt die zorgen ook mee naar school”, legt Nikki uit. “Dat is niet anders dan bij volwassenen.” Sonia legt

uit hoe ze, toen haar zoon nog klein was, vaak 's nachts lag te piekeren: die rekening moet ik nog betalen, dat moet ik nog oplossen, blijft er genoeg geld over om eten te kopen ... “Tegen de ochtend was het zo'n chaos en drukte in mijn hoofd dat mijn kind het moest bekopen. ‘Trek je jas aan en maak dat je weg bent’, snauwde ik dan. Zo geef je de stress door. Dat kind zit zich heel de dag af te vragen wat hij nu weer verkeerd heeft gedaan. Ik was mezelf niet door de zorgen en hij zat er evengoed mee.”

Onbegrip en vooroordelen

Vooroordelen en onbegrip bij de buitenwereld vormen een groot struikelblok. “Mensen in armoede staan snel bekend als moeilijk om mee om te gaan. Maar dat is zo'n onvolledig beeld ...”, zegt Sonia. “Ze zien niet wat eronder schuilgaat, vragen nooit waar het vandaan komt. Waarom word ik boos? Niemand die het wil weten. Je krijgt vooroordelen, maar geen oplossingen. Ze duwen je in een hokje en daar blijf je zitten. Het ontnemt jou kansen, maar ook je kind.”

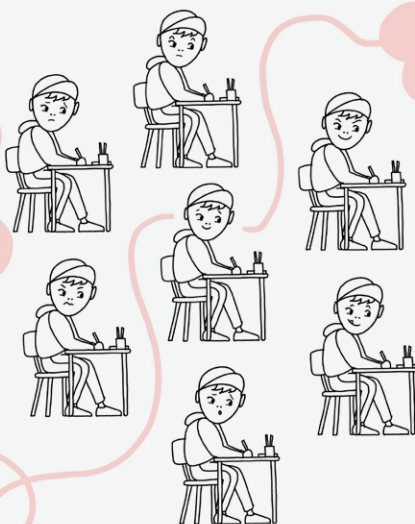
Nele ziet hoe de maatschappij de laatste jaren op dat vlak nog zoveel harder is geworden. Er ligt enorm veel nadruk op eigen verantwoordelijkheid. Geen geld? Ga dan werken. Het is op tegen het eind van de maand? Jij kunt vast niet budgetteren ... “Het oordelen is sterk en leidt niet tot dialoog. Terwijl het eigenlijk allemaal begint bij je af te vragen of er misschien wel iets anders achter een bepaald gedrag schuilt dan wat jij denkt.”

Vragen stellen, vertrouwen opbouwen

Door al hun ervaringen hebben de meeste mensen in armoede weinig vertrouwen in reacties van medemensen, in de maatschappij, het onderwijssysteem. Dat dragen ze hun leven lang met zich mee. Een negatieve ervaring in lager of secundair onderwijs leidt evengoed naar wantrouwen tegenover andere vormen van opleiding, zoals hoger onderwijs of volwassenenonderwijs. Nikki: “En zelfs als je het zou willen en je had er de mentale ruimte voor, dan nog was het geld er niet, dus ja...”

Werken aan dat vertrouwen is een cruciale eerste stap en een belangrijke reden waarom Nikki en Sonia zich graag inzetten voor de vormingen die Mensen voor Mensen geeft in het onderwijs.

OP HET EERSTE ZICHT LIJKEN DEZE KINDJES TOCH WEL GOED OP ELKAAR: EVEN GROOT, DEZELFDE LESSENAAR

... HELAAS LEEFT EÉN VAN DIE ZEVEN KINDEREN MET EEN DONKERE EN VERVELLENDE SCHADUW...

Tijdens zulke bijeenkomsten denken de deelnemers bijvoorbeeld na over de vormgeving van het schoolfeest en de drempels die mensen in armoede daar kunnen ervaren op vlak van aanwezig zijn, kosten, kleren die de kinderen moeten meenemen. "Ik vind het echt belangrijk om die vormingen te geven", zegt Sonia. "De mensen bekijken je plots helemaal anders. Je kunt je verhaal vertellen. Ik zeg er ook altijd hoe ontzettend belangrijk de vraag 'Wat zou er kunnen helpen?' is. 'Wat kunnen we doen?' Daar begint het mee."

"Iedereen hetzelfde behandelen. Dat is wat ik wil", legt Nikki uit. "En praten, ja, op een respectvolle manier vragen stellen en begrip hebben voor de situatie. Zo kunnen leerkrachten en scholen een groot verschil maken."

Sonia vertelt hoe zij zelf thuis nooit steun kreeg in haar schoolcarrière. Huiswerk mocht ze niet maken. Haar ouders zijn nooit in haar klas geweest. Op 14 jaar moest ze dan maar gaan werken. "En dan word je volwassen en krijg je zelf een kind. Ook dat kind komt thuis met huiswerk en je hebt geen idee hoe je het daarmee kunt helpen. Ik werd daar kwaad van en riep dat hij het maar weer in zijn boekentas moest stoppen en het aan de leerkracht moest vragen. Als ik zulke verhalen vertel op een vorming,

"Mensen in armoede willen begrip, maar lopen niet graag met hun armoede te koop."

dan begrijpen mensen beter hoe het komt dat sommige ouders zo weinig met het schoolwerk van hun kinderen bezig zijn. Het is geen slechte wil, ze weten niet hoe."

De aanwezigheid van ervaringsdeskundigen is waardevol, vindt ook Nele. "In de vormingen geldt dat zeker. Maar het zit hem ook in kleine momenten. Zo ging Nikki in een bepaalde school altijd mee naar ontmoetingsmomenten tussen ouders en de leerkracht. Nikki voelde dan perfect de drempels aan waar sommige van die ouders voor stonden. Ze begreep wat een moeder tussen de regels door probeerde aan te geven en ze kon de leerkracht ook goede feedback geven. Ze hield iedereen een spiegel voor."

Creatief

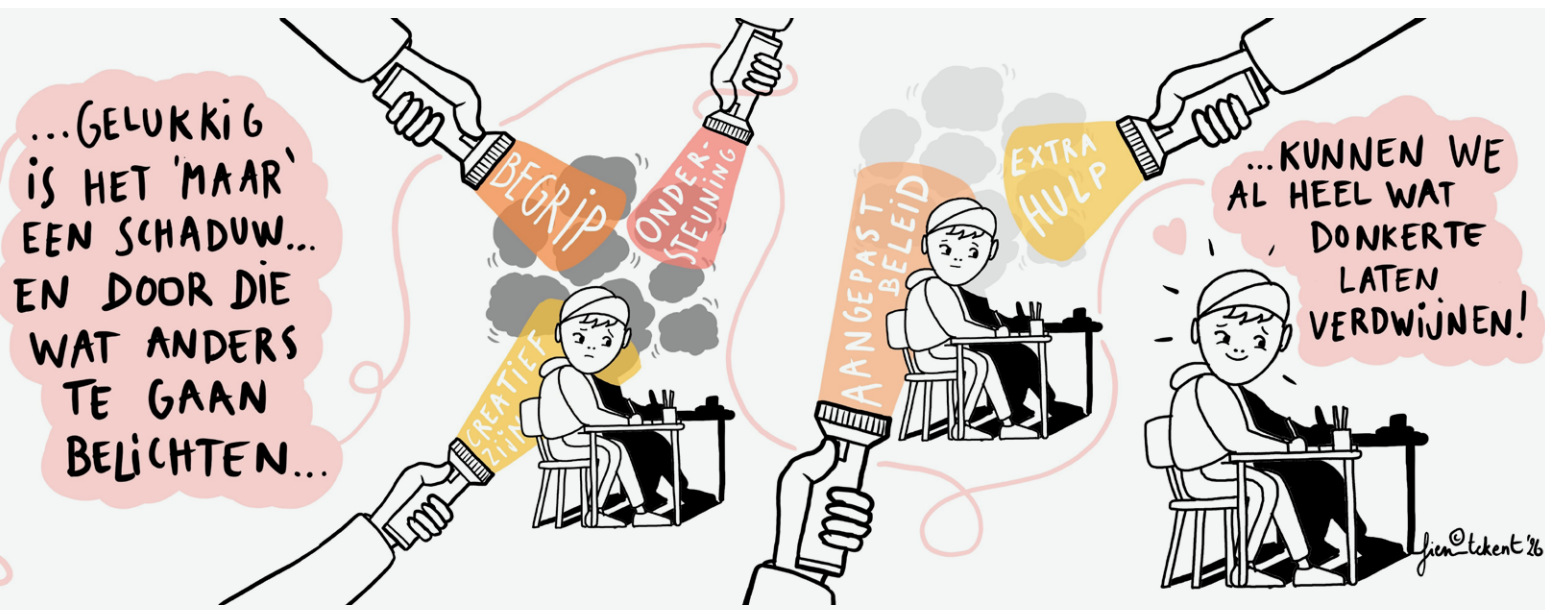
Nikki krijgt geregeld van leerkrachten te horen hoe creatief ze altijd is. "Ik ben soms heel creatief, ja. Maar ik heb ook geen andere keuze." We hebben het over

carnaval, schoolfeesten en knutselopdrachten, en hoe daar ongemerkt soms behoorlijk wat geld in gaat zitten. "Als ze een bloem moeten knutselen, hoeft dat niet per se met duur, dik papier. Kinderen kunnen ook op dun, wit papier een bloem tekenen en die inkleuren. Zet ze op een stokje, en je bloem is even mooi." Verkleed voor carnaval? "Een oud laken heeft iedereen wel liggen – hup! ze zijn een spook. Met een wc-rolletje en wat haarspray ben je kosteloos mee met gekkeharendag."

Schaamte

Mensen in armoede willen begrip, maar lopen niet graag met hun armoede te koop. "Op 1 september in het kringgesprek vertellen over de vakantie is voor veel kinderen pijnlijk", haalt Nikki aan. "Ik zeg mijn kinderen dan: vertel maar dat je een week in de Ardennen, een week aan zee en twee keer in een pretpark bent geweest."

Sonia: "Je liegt om te verdoezelen en je leert je kinderen zo ook te liegen. Maar dat gevoel is hardnekkig: als je me nu vraagt hoe mijn zomer is geweest, heb ik nog altijd mijn verhalen klaar. Ik heb al heel de wereld gezien, terwijl ik in realiteit nog niet verder ben geweest dan mijn eigen huis. En ja, het was er mooi en leuk en het was snikheet."

Soms gaat het om niet meer dan een lege fles van wasmiddel meebrengen naar school. "Ik had het onlangs zelf voor", zegt Nele. "Ik gebruik waspods, dus ik heb geen flessen in huis. Het was te kort dag om er overal te naar gaan vragen en er speciaal nog eentje gaan kopen vond ik overdreven. Dus gaf ik er geen mee en schreef ik dat ook in de agenda van mijn zoon. Ik zag dat hij het erg vond, maar hield voet bij stuk. Ik kreeg een vriendelijk bericht terug van de juf die het geen probleem vond, er waren altijd wel wat extra flessen beschikbaar. Voor mij was de kous af."

"Maar voor mensen in armoede kan zo iets tot grote paniek leiden", pikt Sonia in. "Ik koop altijd goedkope middelen. Daar staat dan in het groot in stift op dat het maar drie euro kost. Dat durf ik niet mee te geven. Ook met een bus van Aldi of Wibra stuur ik mijn kind niet naar school. Ondanks alles zou ik er eentje gaan kopen van een chic merk." Een mens doet veel om gezichtsverlies te vermijden. Nele knikt: "Het toont hoe diep armoede zit. Mensen in armoede hebben constant het gevoel zich te moeten verantwoorden, dat er met een vergrootglas naar hen gekeken wordt. Terwijl mijn basisvertrouwen groot genoeg is om me van zulke dingen helemaal niks aan te trekken."

In dergelijke gevallen kan het helpen als er gevraagd wordt of kinderen die meer flessen in huis hebben eentje reserve kunnen meenemen, zodat het niet erg is als iemand er geen heeft. "Of plak in de mail met je vraag niet enkel een prentje van een duur merk, maar zet er ook een goedkope fles bij. Zulke details kunnen al helpen."

Van kleine momenten tot een heus armoedebeleid

Een armoedebeleid is een werk van lange adem. Het is niet klaar met één bijeenkomst waarin je wat tips geeft. Nele: "In sommige scholen zijn we jaren aan de slag en dan zie je echt hoe dingen

"Mensen in armoede hebben constant het gevoel zich te moeten verantwoorden, dat er met een vergrootglas naar hen gekeken wordt."

veranderen. Je merkt tegelijk dat je niet te gauw weer mag loslaten, want dan verdwijnt het resultaat ook weer snel." Komt er een nieuwe zorgcoördinator of directeur, dan is het soms weer wat van nul beginnen. En er zijn ook altijd leerkrachten die geen boodschap hebben aan advies. "Ze vinden dat rekening houden met armoede hun taak niet is of hebben zelf geen ruimte om het continu in de gaten te houden. Ik neem ze dat ook niet kwalijk. Scholen krijgen 1001 dingen op

hun bord. Gezonde voeding? Ze moeten het oplossen. ICT-vaardigheden? Idem. Scholen moeten eigenlijk altijd alles oplossen. En armoede is voor hen maar één element in dat grote verhaal. Maar ik geloof heel hard dat het werkt. Het kan zoveel betekenen ..."

Hoe beter armoede in een beleid zit verankerd, hoe meer kans op slagen het heeft op de lange termijn. Daarom is Nele erg opgetogen over het brugfigurenproject dat zij nu al een jaar of zes uitrolt in verscheidene scholen in Aalst. Om iedereen mee in het bad te krijgen, stelt ze het project eerst voor op een pedagogische studiedag. "Dan zie je zo wie er meteen zin krijgt om er mee de schouders onder te zetten."

Vervolgens is het zoeken. Wat heeft deze school nodig? Waar zijn ze al mee bezig en kunnen we dus op voortbouwen?

**In elk kind
in armoede zitten
dromen, hoop en
talent.**

Waar zitten de grootste lacunes? “In een van onze scholen hebben we heel hard gewerkt rond de vraag hoe we iedereen naar het oudercontact konden krijgen. Elders waren ze net begonnen met Smartschool: hoe loopt dat, hoe krijgen we iedereen aan boord? Nog een andere school heeft zich gebogen over haar communicatiebeleid. Door ons karretje te hangen aan de dingen waarop het schoolteam vastloopt, krijgen ze ook niet het gevoel dat ze het voor ons moeten doen. Ze doen het voor zichzelf, hun school en leerlingen. Het gaat soms heel traag, maar in elk team zien we leerkrachten die er helemaal voor opstaan, meegaan in ons verhaal en allerlei dingen uitproberen.”

“Als die zaken verankerd geraken in het schoolbeleid, dan hebben we mooi werk verzet”, besluit Nele. “Niet voor één gezin, maar voor alle leerlingen en gezin-

nen op school – ook de niet-kwetsbare. Want welk gezin is er niet gebaat met een toegankelijker communicatiebeleid of een warme samenwerking tussen ouders en school?”

Een structureel armoedebeleid is natuurlijk geen taak van de scholen alleen. Scholen zijn een deel van een scholengroep of scholengemeenschap die even goed belangrijke beslissingen neemt.

“Hoe beter armoede in een beleid zit verankerd, hoe meer kans op slagen het heeft op de lange termijn.”

Zij gaan bijvoorbeeld over de manier waarop schoolfacturen geïnd worden en beslissen of en wanneer er deurwaarders ingeschakeld worden wanneer de schoolrekening niet betaald is ...

Nele: “Maar ook op Vlaams niveau roepen we onze minister van Onderwijs op om de kaart voor een sterk armoedebeleid te trekken! Dan denk ik aan een gedifferentieerde schooltoelage naargelang de richting die je volgt in het secundair onderwijs, kostenbeheersing in het secundair onderwijs en een structurele inzet van brugfiguren op alle Vlaamse scholen.”

Elk kind heeft dromen, hoop en talent

“Armoede is zoveel meer dan geen geld hebben. Het is je zorgen maken of er genoeg eten is. Het is huiswerk maken aan een drukke keukentafel. Het is je schamen omdat je geen nieuwe schoenen draagt, zoals de rest van de klas. Die zorgen verdwijnen niet als de schoolbel gaat. Ze zitten in je hoofd terwijl je probeert om te lezen, te rekenen of je te concentreren in de klas.

Als je hoofd vol zit met stress, is leren veel moeilijker. Kinderen in armoede hebben vaker te maken met leerachterstand, maar dat komt doordat ze minder kansen krijgen. In elk kind in armoede zitten dromen, hoop en talent. En elk kind verdient de kans om die waar te maken. Daarom is het belangrijk dat scholen, ouders en de samenleving samen zorgen voor gelijke kansen. Want elk kind verdient de mogelijkheid om zijn of haar talent volledig te ontwikkelen, ongeacht de financiële situatie thuis.

Opgroeien in armoede betekent niet dat een kind niet succesvol kan zijn. Met goede begeleiding van ouders en leerkrachten en extra ondersteuning op school kunnen alle kinderen hun kansen vergroten en zich goed ontwikkelen.”

Sonia

MEER WETEN?

Op www.mensenvoormensen.be en www.onderwijsisgeenluxe.be vind je allerlei informatie waar je op school mee aan de slag kan.

MEER LEZEN?

Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen
Sendhil Mullainathan en Eldar Shafir